

## II. TEORIE LÁSKY

### 1. LÁSKA, ODPOVĚĎ NA PROBLÉM LIDSKÉ EXISTENCE

Každá teorie lásky musí začínat teorií člověka, teorií lidské existence. U zvířat je láska, či spíše ekvivalent lásky, jejich vzájemné připoutání, v první řadě součástí jejich pudového vybavení; u člověka lze z tohoto pudového vybavení pozorovat jen rudimentární zbytky. Co je podstatné v existenci člověka, je skutečnost, že se vymanil z říše zvířat, z pudového přizpůsobení, že překročil hranice přírody - i když ji nikdy neopouští; je její součástí a přesto, jakmile se od ní jednou odtrhl, nemůže se k ní vrátit; jakmile byl vyhnán z ráje, ze stavu původní jednoty s přírodou, andělé s plamennými meči mu zahrazují cestu, kdyby se chtěl vrátit. Člověk může pokročit kupředu jen tím, že rozvine svůj rozum, že najde novou, lidskou harmonii místo harmonie předlidské, kterou nenávratně ztratil.

Když se člověk narodí, ať již z hlediska individuálního či společenského, je vržen ze situace, která byla určitá, tak určitá jako pudy, do situace, která je neurčitá, nejistá a otevřená. Jediné, co je jisté, je minulost, a o budoucnosti je jisté jen to, že znamená smrt.

Člověk je nadán rozumem; je *život, který si uvědomuje sám sebe*; má vědomí sebe samého, svých bližních, své minulosti a možností své budoucnosti. Toto vědomí sebe samého jako zvláštní jednotky, vědomí krátkého vlastního života, vědomí, že se člověk narodil nikoli ze své vůle a že proti své vůli umře, že umře před těmi, jež miluje, či oni před ním, vě-

domí osamocení a odloučení, vědomí bezmocnosti vůči silám přírody a společnosti, to vše dělá z jeho oddělené, rozervané existence nesnesitelné vězení. Musil by zešílet, kdyby se z tohoto vězení neosvobodil, kdyby nevztáhl ruce a nespojil se nějak s ostatními lidmi, s vnějším světem.

Zážitek odloučenosti vyvolá úzkost; je to v pravdě pramen vší úzkosti. Být odloučen znamená být odříznut, být zbaven jakékoli možnosti využít svých lidských schopností. Proto být odloučen znamená být bezmocný, neschopný aktivně uchopit svět - věci i lidi; znamená to, že svět se může do mne vetřít, aniž mám možnost reagovat. A tak odloučenost je zdrojem intenzivní úzkosti. Kromě toho vyvolává pocit studu i viny. Tento zážitek studu a viny v odloučenosti je vyjádřen v biblickém příběhu o Adamovi a Evě. Když Adam a Eva okusili ovoce ze „stromu poznání dobra a zla“, když porušili poslušnost (není dobra ani zla tam, kde není svoboda neposlušnosti), když se stali lidskými tím, že se vymanili z původní živočišné harmonie s přírodou, tj. když se zrodili jako lidské bytosti, viděli, „že jsou nazí, a styděli se“. Máme se snad domnívat, že tak starý a živelný mýtus má přehnaně stydlivou morálku, která charakterizuje názory devatenáctého století, a že důležitý bod, který má příběh osvětlit, jsou rozpaky nad tím, že jejich pohlavní orgány byly vidět? To sotva a tím, že tento příběh vykládáme ve viktoriánském duchu, ujde nám hlavní bod, jehož podstatou je asi toto: když si muž a žena uvědomili sami sebe a jeden druhého, uvědomili si svou odloučenost a rozdílnost, protože patří k různým pohlavím. Ale zatímco poznávají svou odloučenost, zůstávají si cizí, protože se ještě nenaučili milovat jeden druhého (jak je také jasně vidět z toho, že Adam se obhazuje tím, že Evu obviňuje, místo aby ji hájil). *Vědomí lidské odloučenosti bez*

*opětného spojení láskou je zdrojem studu. Je zároveň i zdrojem pocitu viny a úzkosti.*

Nejhlubší lidská potřeba je proto potřeba překonat odloučenost, opustit vězení své samoty. Absolutní neúspěch při sledování tohoto cíle znamená šílenství, protože panický úděs nad úplnou izolací lze překonat jen tak radikálním útekem od vnějšího světa, že pocit izolace zmizí - tím, že zmizí vnější svět, od něhož je člověk izolován.

Před člověkem všech věků a kulturních oblastí stojí tedy řešení jedné a téže otázky: jak překonat odloučenost, jak dosáhnout spojení a osvobozující jednoty? Otázka zní stejně pro primitivního jeskynního člověka, pro kočovného pastevce, pro egyptského zemědělce, foinického obchodníka, římského vojáka, středověkého mnicha, japonského samuraje, dnešního úředníka a dělníka. Je to stále táž otázka, protože vychází z téhož základu: z lidské situace, z podmínek lidské existence. Odpovědi jsou různé. Může to být kult zvířat, lidské oběti či vojenská vítězství, život v přepychu, asketické odříkání, pracovní posedlost, umělecká tvorba, láska k bohu a láska k člověku. I když takových odpovědí - jejichž záznam tvoří historii lidstva - je mnoho, nejsou přesto nespočetné. Naopak, pomineme-li menší rozdíly, které jsou spíš okrajové, než aby se dotýkaly jádra věci, objevíme, že existuje jen omezený počet odpovědí, které byly dány, a že právě jen ony mohly být dány v různých kulturních oblastech, v nichž člověk žil. Historie náboženství a filosofie je historií těchto odpovědí, jejich rozmanitosti i jejich početního omezení.

Odpověď závisí do jisté míry na stupni individualizace, jehož jedinec dosáhl. U novorozeněte je jáství ještě málo vyvinuto; stále ještě pociťuje jednotu s matkou, nemá pocit odloučenosti, pokud ona je přítomna. Jeho pocit samoty je vyléčen fyzickou přítomností matky, jejích prsů, její kůže. Te-